

Utredning av teologiutdanningen ved UiT – Norges arktiske universitet

Bakgrunn og oppdrag

Det teologiske fagmiljøet ved Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi ble i møte med prodekan ved HSL 06.12.2019 bedt om å utrede alternative modeller for presteutdanning ved UiT – Norges arktiske universitet. Bakgrunnen for dette er universitetets prosess med å identifisere lite bærekraftige fag i 2015. Enkelte programmer ved HSL ble nedlagt, mens andre fikk frosset opptaket for å skape rom for å bearbeide programmet. På grunn av svake studenttall sto teologi den gang i fare for nedleggelse. Universitetsstyret besluttet i 2016 å forlenge teologiprogrammene i en treårsperiode under forutsetning av at Kirkerådet, Samisk kirkeråd og KUN (nå VID) gikk inn med ressurser til rekrutteringsarbeid. Etter tre år skulle teologifaget vurderes på nytt (Styresak S 66/16). Fakultetsledelsen ved prodekan innkalte i juni 2019 til et møte med involverte parter (fagmiljøet ved AHR, bispekontoret, VID/KUN, Samisk kirkeråd) for å initiere en åpen og dialogisk prosess om fagets fremtidige form. Fakultetet fremmet i november 2019 forslag om frys av opptak til program for teologi i studieåret 2020-21. Universitetsdirektøren utarbeidet i den forbindelse en redegjørelse for vedtaket, hvor det ble pekt på forholdene nevnt overfor, og behovet for å se på nye, alternative modeller for programmene i teologi. Samtidig understreket direktøren at «hovedmålet med prosessen er å se på hvordan UiT kan bidra til å utdanne flere prester i og for nord. I dette ligger det at UiT er seg sitt ansvar bevisst, og at universitetet vil bidra konstruktivt for å sikre at landsdelen har tilgang til prester.» Med knappest mulig flertall ble frys-vedtaket fattet i universitetsstyret i desember (Styresak S 47/19).

Som nevnt har prodekan i etterkant avholdt et orienteringsmøte og sendt et oppdragsbrev til fagmiljøet i teologi som gir føringer for denne utredningens omfang og mandat. I brevet heter det at HSL ønsker «revisjon av hele studietilbudet i teologi» med tanke på å utdanne flere prester. Vi tolker det slik at det som etterspørres ikke primært er en gjennomgang av studietilbudets fagportefølje, men snarere en vurdering av de overgripende strukturene ved programmene. Gitt ønsket om å utdanne flere prester, heter det at det «derfor [er] ønskelig at

det utredes alternativer.» Videre heter det at prosessen som denne utredningen er et resultat av, skal «identifisere muligheter og utfordringer i studiet for framtiden». Det skulle være klart at utfordringen, slik det allerede er kommunisert fra universitets- og fakultetsledelsen, gjelder svak rekruttering. Vi vil derfor gjennomgå de tilgjengelige data om studentgruppen med tanke på å komme til en bedre forståelse av studentmassen, samt klargjøre eventuelle hindringer for rekruttering og gjennomføring. Brevet konkretiserer videre noen forhold som vi skal ta i betraktning: studiets oppbygning, tilpassing av tilbudet til den primære studentgruppe, nye krav og muligheter for å bli prest, vurdere samarbeid med eksterne partnere samt fleksible undervisningsformer. Videre pekes det på at krav til akkreditering må oppfylles, med tanke på fagmiljø, studentmiljø og kontakt med avtakerfeltet (Den norske kirke).

I vår fortolkning fremstår det naturlig at utredningen tar opp følgende forhold:

- 1) En kartlegging av studentmassen, med vekt på bachelorgraden
- 2) En oversikt over kvalifikasjonskrav for prestatjeneste i Den norske kirke
- 3) Et blikk på profesjonsutdanningen ved andre institusjoner
- 4) Studiets faglige oppbygning
- 5) Mulige strategiske tiltak
- 6) Tre modeller for samarbeid
- 7) Krav til akkreditering
- 8) Konklusjon

Noen premisser

Etter å ha vært underlagt godkjenning av Det teologiske fakultet ved UiO fikk studiet i Tromsø full autonomi i 2014. I kjølvannet av kvalitetsreformen, ble graden cand.theol., i likhet med andre embetsstudier, et 6-årig studium der de praktisk-teologiske studier ble integrert i utdanningen. For å kunne ekvivalere teologistudiet i Tromsø med cand.theol.-graden, ble det godtatt at Kirkelig Utdanningssenter Nord (KUN, nå VID) i Tromsø skulle ta seg av den praktiske delen, og at teologistudiet ved UIT skulle gi kjernefagene i den teoretiske delen av teologistudiet, dvs. innen kirkehistorie, bibelfag og systematisk teologi. I tillegg hadde Tromsø-varianten en religionsvitenskapelig del som fokuserte på den nordnorske konteksten der samisk religions- og kirkehistorie er en viktig komponent. Tilsammen kunne det samlede studieløp i Tromsø ved AHR og KUN ekvivaleres med en fullverdig cand.theol.-grad. Til grunn for denne ordningen lå det noen premisser. Autonomi-aspektet ivaretas av det

faglige kravet om at teologistudiet ved UiT er basert på er tre faste fagstillinger – en på hver av de klassiske teologiske disiplinene systematikk, kirkehistorie og bibelvitenskap – samt to andre fagstillinger, som samlet ble tilkjent våre samarbeidspartnere: miljøet ved VID/KUN og religionsvitenskap ved AHR.

Gitt kravet om en dimensjonering av studiet, UiTs særlige ansvar for samiske og nordnorske forhold, samt presteutdanningens mandat til å utdanne prester for Nord-Norge, fremheves det at dette fordrer at minst én av de tre først nevnte stillingene må inneha relevant forskningskompetanse. Det er utvilsomt avgjørende med slik kompetanse for å utdanne prester i Nord med tilstrekkelig kontekstuell kunnskap og kulturell sensitivitet. I praksis betyr det at Roald Kristiansen, som går av med pensjon 01.08.2021, må erstattes med en faglig tilsatt med tilsvarende kompetanse for å ivareta dette viktige anliggendet for teologi-utdanningen.

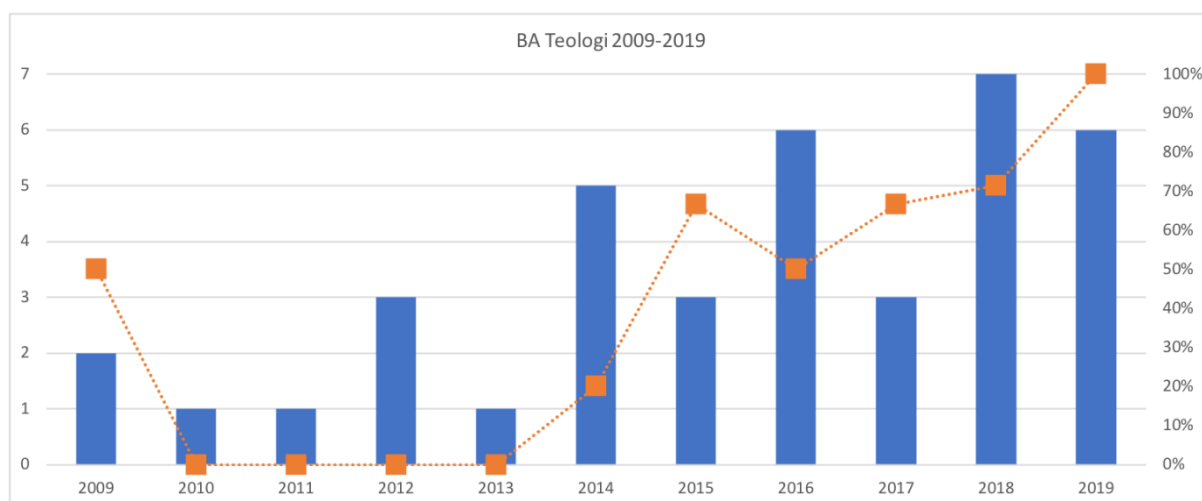
Det vil i dette dokumentet fremkomme forslag til hvordan teologiprogrammene kan endres og styrkes. Endringer må tilfredsstille Den norske kirkes kvalifikasjonskrav og NOKUTs generell krav til universitetsstudier (se nedenfor), men utover dette er det etter 2014 opp til egen institusjon å bestemme endringer. Det finnes riktignok et fagråd for teologi, men rådet har ikke selv myndighet til å avvise eller godkjenne endringer. Et mer uavklart spørsmål er kravene til to språk (hebraisk og gresk) i studiet. Det er bevegelse ved de teologiske institusjonene på dette punktet, men det er ennå ikke kommet til noen enighet i saken

Kartlegging av data om studentmassen

Vi har fått tilgang til anonymiserte data om studenter som har hatt opptak ved bachelor- og masterprogrammet i teologi i tidsrommet 2009-2019. I den aktuelle perioden fikk 38 studenter opptak ved bachelorprogrammet, 8 fullførte studiet og 12 er fremdeles aktive studenter i vårsemesteret 2020. Dette gir betyr at 53% fullførte graden. (Det som ikke fremgår av dataene er enkeltstudenter som har fullført presteutdanning ved UiT gjennom å ta enkeltemner.) I samme periode fikk 15 studenter opptak ved masterprogrammet, hvorav 8 har fullført og 5 er fremdeles aktive, noe som tilsvarer at 87% har forblitt værende på programmet. Foruten rekruttering og studentenes bakgrunn vil også vi se på det som er en generell problematikk i all høyere utdanning: frafall fra studiet. Vi starter med bachelorstudiet.

Vi har for det første sett på studenttallene de siste 11 årene. Figur 1 viser opptak til bachelorprogrammet for hvert år og prosentraten på fullført grad eller aktive studenter for respektive år.

Fig. 1 Studenter med opptak i bachelorprogram i teologi (2009-2019). Søylene viser antall studenter, firkantene viser prosentvis hvor mange som har fullført eller fremdeles er aktive.

Grafen viser en klar oppadgående trend, både med hensyn til studentrekruttering og gjennomstrømning de siste årene. Mens programmet kun rekrutterte 8 studenter de først fem årene i perioden (2009-2013), rekrutterte den 20 de siste fem årene (2014-2018), med 6 nye studenter på programmet i 2019. Studenters gjennomføring økte signifikant, med en verdi mellom 50% og 71% i kull fra 2015 til 2018. Alle studenter i kullet 2019 er aktive i dag.

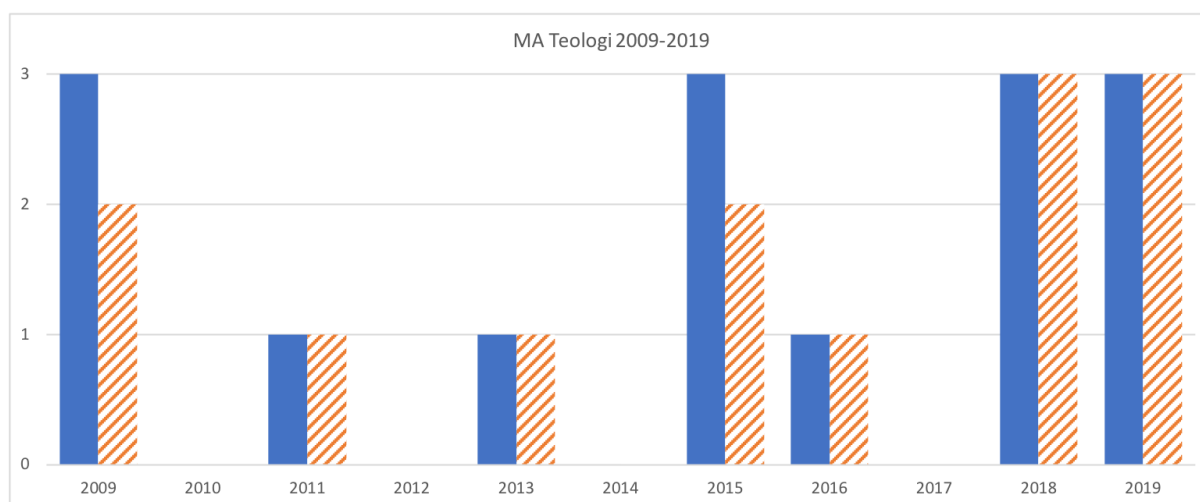
For det andre har vi sett på bakgrunnen til studentene i den aktuelle perioden. Det er typisk for studentene å studere på fulltid (76%) og ta hele graden ved UiT (61%). Om lag halvparten av bachelor-studentene bor i Tromsø (45%) og nesten halvparten har allerede en oppnådd høyere grads utdanning (45%). Fra et separat sett data vet vi at gjennomsnittsalderen for begynnende bachelorstudenter er 37 år. Disse faktorene vil tas i betraktning når vi anbefaler et fremtidig bachelorprogram.

For det tredje har vi undersøkt mulige suksessfaktorer for fullføring av programmet. Vi har gjort det på bakgrunn av korrelasjoner i perioden 2009 til 2016, mens vi holder de siste årene utenfor siden resultater for de siste årskullene ikke er tilgjengelige i sin helhet. Å ha en tidligere akademisk grad viser en moderat korrelasjon (0,51) med vellykket fullføring av program, og svak korrelasjon (0,35) med studieaktivitet (tatt eksamen eller aktive). Overføringen av studiepoeng (mer enn 10) fra andre program viser en moderat korrelasjon med fullføring av grad og studieaktivitet (respektivt 0,64 og 0,51). Inaktive studenter viser moderat til sterk negativ korrelasjon med overføring av studiepoeng fra andre program (-

0,49), bosatt i Tromsø (-0,51), fulltidsstudium (-0,51), og inneha tidligere grad (-0,88). Disse korrelasjonene indikerer at inaktive studenter tenderer mot å være de som ikke overfører studiepoeng, studerer deltid, bor utenfor Tromsø og ikke har tidligere grad. (Det må poengteres at å slutte på programmet også er moderat korrelert med å ha en tidligere grad, og svakt korrelert med å bo i Tromsø og studere fulltid. Dette indikerer at når disse gruppene ikke ønsker å fortsette, slutter de i stedet for å forbli inaktive studenter.)

Oversikten over antall masterstudenter for samme periode er vist i figur 2.

Figur 2. Studenter som påbegynner masterprogram i teologi (2009-2019). De ensfargede søylene viser antall registrerte studenter mens de stripe søylene viser antall studenter som har fullført eksamen eller er aktive innen hvert sitt kull.

Antall masterstudenter som starter på teologiprogrammet viser også en liten oppadgående trend, med en solid rate for at de blir på programmet. Den typiske masterstudenten er fulltidsstudent (67%) og overfører ikke studiepoeng (mer enn 10) fra et annet program (67%). Videre bor 60% av studentene utenfor Tromsø, og 53% har en akademisk grad fra før (utenom teologi).

Vurdering

For det første indikerer analysen av studentdataene at omlag halvparten av alle teologistudenter på begge programmene bor i Tromsø, halvparten bor utenbys. Vi må ta hensyn til begge grupper, noe som betyr at vi må tilstrebe å balansere campusundervisning med nettbasert undervisning.

For det andre er alderen for dem som begynner på bachelorstudiet høyere enn gjennomsnittet for studenter i Norge, som er 25 år.¹ Dette er ikke helt overraskende siden teologistudenter internasjonalt har en tendens til å omfatte mange som har endret sin karriere. På den ene siden kan gjennomsnittsalderen på studentene ses som en utfordring for så vidt som læring kan være mer krevende i voksen alder; studietiden må for enkelte forenes med deltidsjobb og familieforpliktelser. På den andre siden har mange studenter en tidligere akademisk grad, noe som betyr at de har tilegnet seg læringsferdigheter og studiestrategier. Analysen viste at å ha en tidligere grad eller overføre en grad fra andre program, korrelerer positivt med vellykket studiefullføring. Erfaringsmessig har denne studentgruppen en sterk motivasjon til å fullføre sitt studium, og av og til liten motivasjon for fag som synes lite yrkesrelevante. Det kan altså være klokt å se på emneporteføljen for å vurdere om større grad av direkte relevante fag for teologistudentene kan eller bør økes.

For det tredje viser bachelorprogrammet en klar oppadgående trend både med hensyn til rekruttering og fullføring, samtidig som det er rom for forbedring, særlig med henblikk på det siste.² Videre analyser av dataene om bachelorstudenter indikerer to tendenser som øker frafall. Siden analysen er basert på et lite datagrunnlag, er observerte trender bare antydende og må behandles med forsiktighet. Én gruppe studenter (deltid, bor utenfor Tromsø, uten tidligere erfaring fra høyere utdanning) har en tendens til å bli inaktive. En annen gruppe (fulltid, bor i Tromsø, og har grad fra tidligere) har en tendens til å slutte. Formelt indikerer materialet at vi kan øke gjennomføringen ved å holde den første gruppen aktiv og forhindre den andre gruppen fra å slutte. Spørsmålet er hvordan. Her er det mange faktorer som spiller inn. Vi kan trolig øke gjennomføringen ved målrettede tiltak knyttet til studieorganisering og undervisningsformer. Vi vil peke på studier som viser at den beste måten å holde på studenter er å engasjere dem i kontinuerlig arbeid.³ En måte å implementere dette på i vårt program er å gi regelmessige arbeidskrav gjennom semesteret. Det er særlig bachelorstudiet at tiltak bør settes inn, siden masterstudiet viser lav frafallsrate.

¹ Data hentet 01.04.2020 fra Statistisk Sentralbyrå, <https://www.ssb.no/en/utdanning/artikler-og-publikasjoner/did-you-know-these-facts-about-students-in-norway>.

² Nasjonalt gjelder det for treårig bachelor program innen humaniora at 42.9 % av studentene fullfører på tre år, 12.8 % innen fem år, og 10.5 % forblir på programmet utover det. Data hentet 01.04.2020 fra Statistisk Sentralbyrå <https://www.ssb.no/en/utdanning/statistikker/hugjen/aar/2019-06-26?fane=tabell&sort=nummer&tabell=390877>.

³ Riksrevisjonens undersøkelse av norsk høyere utdanning: (<https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2014-2015/studiegjennomforingen-i-hoyere-utdanning/>). VID har en rapport om gjennomstrømming: <https://www.vid.no/site/assets/files/10398/prosjektrapport-gjennomstroemming-gjennomfoering-ved-studier-i-vid.pdf>

Kvalifikasjonskravene for teologer

Religionsvitenskap ble opprettet ved UiT i 1995 med to studieretninger, henholdsvis religionsvitenskap og teologi. Etter kvalitetsreformen i 2013 ble teologistudiet organisert som programstudium. Formålet med studieprogrammet i teologi er primært å utdanne personer til tjeneste i Den norske kirke. Vi gjør oppmerksom på at kvalifikasjonskravene er under utredning, men all den tid arbeidet ikke er ført til ende, forholder vi oss til de gjeldene krav.

I loven om tjenesteordning for menighetsprester (2016), heter det (§3) at «bare personer som fyller de kvalifikasjonskrav for tilsetting av prest i Den norske kirke som er fastsatt av Kirkemøtet, kan være fast tilsatt prest i Den norske kirke». Videre sier forskriftene om kvalifikasjonskrav for slik tilsetting (§2), at

som prest kan tilsettes person som

- a) er medlem av Den norske kirke og
- b) har rett til å bruke tittelen *candidata/candidatus theologiae* og
- c) innenfor eller utenfor denne graden har fullført praktisk-teologisk utdanning ved, eller godkjent av, et norsk teologisk fakultet og
- d) behersker norsk språk slik det kreves etter lov 11. april 1980 nr. 5 om målbruk i offentlig teneste.

Punkt b) viser til at den «normale» vei til prestatjenesten er det 6-årige studiet som fører frem til graden *cand.theol.* Slikt studium tilbys ved tre teologiske institusjoner: Teologisk Fakultet (TF) og Menighetsfakultetet (MF), begge i Oslo, samt VID vitenskapelige høyskole i Stavanger. Graden *cand.theol.*, kan sies å være relativt ressurskrevende fordi det består av fire ulike disipliner (GT, NT, kirkehistorie og systematikk, samt praktisk teologi). Hver enkelt disiplin krever spesialkompetanse. Mens praktisk teologi tidligere ble gitt etter de teoretiske fagstudiene, er den praktiske delen i dag blitt en integrert del av utdanningsløpet.

I den ovenfor nevnte lov § 3 om teologiske og kristendomsfaglige mastergrader, åpnes det for at som prest kan også tilsettes personer som oppfyller kravene i § 2 a), c) og d), og som har rett til å bruke tittelen *master* eller en av de tidligere høyere gradstitler, og som av et fakultet med rett til å tildele graden *cand.theol.*, er vurdert å inneha kompetanse som i innhold og omfang tilsvarende graden *cand.theol.* Det var denne bestemmelsen som åpnet for at UiT kunne tilby et teologisk studieprogram (tidligere betegnet studieretning). Slike programmer finnes også ved andre norske institusjoner, og består av 80 stp studieemner på bachelornivå

med faglig innhold knyttet til teologiens hoveddisipliner, og en masteroppgave hentet fra en av disse disiplinene.

Den samme lov om tilsetting av prester åpner også opp for personer som har fylt 35 år. De må ha gjennomført «minst en (1) femårig gradsutdanning på masternivå eller tilsvarende ved et høyere lærested med en innholdsprofil som er, eller som søkeren gjennom praksis har utviklet til å være relevant for prestetjenesten, og (2) som del av eller i tillegg til denne graden har en faglig fordypning som, av et fakultet med rett til å tildele cand.theol.-graden, er vurdert som tilstrekkelig opptaksgrunnlag til teologistudiet på høyere nivå, minst 80 studiepoeng, eller har dokumentert kunnskaper innen teologiens tradisjonelle hoveddisipliner som tilsvarer dette».

Det bemerkes at personer som allerede har en mastergrad, må få sin utdanning vurdert med tanke på relevans for prestetjenesten. Som regel må en forvente som et minimum at kandidaten har minst 80 stp teologiske emner i sin fagkrets for at ens utdanning skal kunne godkjennes som innholdsmessig ekvivalent med teologiske fag. Enkelte studenter kommer inn på vårt studium i henhold til denne paragrafen, men de utgjør et klart mindretall.

Loven om tilsetting av prest har ett unntak fra de normale utdanningsveiene (ofte omtalt som «profetkvoten»). I § 6 heter det: «Som prest kan også tilsettes person som oppfyller kravene i § 2 bokstavene a), c) og d), og som Evalueringsnemnda har truffet vedtak om å gjøre unntak fra § 2 bokstav b) for.» Slike unntak forekommer imidlertid sjelden og bare når der foreligger helt særlige grunner fremlagt i søknad fra vedkommende biskop på grunnlag av at han eller hun vurderes som særlig kvalifisert for å utføre prestetjeneste, samt at det også må foreligge et særlig kirkelig behov for vedkommendes tjeneste.

Lovens bestemmelser om tilsetting av prester er for tiden under evaluering. Kirkerådet nedsatte i januar 2019 et utvalg for en helhetlig gjennomgang av kompetanse- og kvalifikasjonskrav for kirkelige stillinger (jf. KR 14/19). På nåværende tidspunkt er det ukjent hva konklusjonene vil bli, og vi kan derfor ikke si noe videre hvilke konsekvenser eventuelle endringer vil medføre.

Studiet ved UIT ble i sin tid godkjent av Teologisk Fakultet ved UiO på de vilkår som er nevnt ovenfor, og sammen med gjennomføring av studiet ved VID/KUN, ga det mulighet til å få tilsetting som prest i Den norske kirke. Vilkår for godkjenning var knyttet til kravet om at instituttet måtte ha fast ansatte med førstekompetanse i tre av teologistudiets grunnleggende disipliner. Per i dag dekker tre av instituttets fagpersonale de teologiske fagdisiplinene systematisk teologi (Espen Dahl), bibelfag (Istvan Czachesz) og kirkehistorie (Roald Kristiansen). Alle har førstekompetanse innenfor sitt fagfelt. I henhold til avtalen med

Teologisk Fakultet, er det viktig å opprettholde denne kompetansen for å bevare instituttets rett til å tilby en godkjent presteutdanning i samarbeid med KUN.

Teologi ved andre institusjoner

Ved *TF* tilbys to programmer: profesjonsstudiet i teologi og et program i religion og samfunn der fokus er på religion i dagens samfunn og der gjennomgående temaer er religiøse endringsprosesser, forholdet mellom religionene, kjønnsperspektiver på religion, og forholdet mellom religion og politikk. Studiet leder frem til graden master i religion og samfunn. Der nevnes intet om dette studiet kan innpasses i profesjonsstudiet. Studieprogrammet i teologi består av et sammenhengende løp på 6 år (12 semestre). I programmets tre første år fokuseres det på innlæring av grunnleggende ferdigheter gjennom innføringsemner, hermeneutisk tekstlesning, språk (gresk og hebraisk) samt innføring i grunnleggende teologiske problemstillinger. Etter innføringen av kvalitetsreformen, ble de praktisk-teologiske fagene i større grad integrert i teologiutdanningen i stedet for at de utgjorde et årsstudium etter at de teoretiske fagene var gjennomført. I tillegg introduseres studentene for praktisk teologi og kirkelig arbeid. I de tre siste årene bygges det videre på grunnkunnskapene fra de første tre årene. Studentene får fordypet undervisning i samtlige teologiske disipliner, Det gamle og Det nye testamente, kirkehistorie, systematisk teologi og praktisk teologi. Det er også lagt inn tre valgemner i semestrene 5, 6 og 10. Fordypningsoppgaven som utarbeides i semester 11, er på 30 stp.

Ved *MF* tilbys det i tillegg til profesjonsstudiet i teologi, også et program som kalles Ungdom, Kultur og Trosopplæring. Dette studiet kvalifiserer til arbeid som menighetspedagog og ungdomsleder i kirkelig sektor. Studiet kan innpasses i profesjonsstudiet i teologi. I tillegg tilbyr MF en bachelor og master i teologi. Deler av disse gradene kan innpasses i profesjonsstudiet i teologi. Graden sikter primært mot arbeid med kirkelig undervisning.

For å oppnå graden bachelor i teologi er det fastsatt følgende rammekrav:

- 80 stp kristendom/KRLE med minst 30 stp på fordypningsnivå 2000
- 20 stp ex.phil/ex.fac
- 20 stp i minst ett av teologiens grunnspråk (hebraisk eller gresk) som forutsettes i minst ett 10 stp-emne der språket er forkunnskapskrav.

De øvrige studiepoengene velges fritt av emner på 1000- og 2000-nivå innenfor fagkretsene teologi, kristendom/KRLE og andre relevante emner etter søknad.

Masterstudiet i teologi ved MF består av 120 stp der minst to av fem hoveddisipliner studeres på master-nivå. I løpet av studiet skriver studenten en masteroppgave på 60 stp under veiledning. Etter søknad kan masteroppgavens omfang reduseres til 30 stp. For å oppnå graden med en spesifisert studieretning, må minst 70 stp i graden totalt være avlagt innenfor den studieretningen man spesialisere seg innenfor. Dette inkluderer normalt masteroppgaven.

Ved VID kan man i tillegg til profesjonsstudiet i teologi, velge et bachelor- og masterstudium i teologi. Studiet gir kompetanse til å arbeide faglig og praktisk i kirke, misjon og i organisasjoner nasjonalt og internasjonalt. Første året er identisk med årsstudiet i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE). Bachelorutdanningen gir kunnskap om kristen tro, etikk og livssyn, trosforsvar, misjon, diakoni og ledelse. Første året følger alle de fleste fag som omfatter et årsstudium i kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE). Dette året velges studieretningen. Andre året er en kombinasjon av fellesfag og studieretningsfag. Tredje året velger en om en vil studere ett semester i utlandet eller ta emner ved VID. I femte semester skrives bacheloroppgaven. Bachelorstudiet lar seg innpasse i profesjonsutdanningen i teologi.

Masterutdanning i teologi og religionsstudier er for de med interesse for akademiske studier i teologi og religion. Studiet har tre studiespesialiseringer: teologi, religionsstudier og bibeloversettelse. Utdanningen har et globalt perspektiv både faglig og sosialt, med flere internasjonale studenter. Undervisningsspråket er engelsk, men skriftlige arbeid og eksamener kan leveres på norsk. Det gis mulighet for å studere ett semester ved en teologisk institusjon i utlandet. Studenten skriver en masteroppgave på 30 studiepoeng i en av de teologiske disipliner som studenten særlig interesserer seg for.

Teologi ved UiT

Vi nøyer oss her med en kortfattet gjennomgang av studiets oppbygning ved UiT. Ikke ulikt MFs modell, er studiet delt i bachelor og master i teologi. Det særegne ved programmene er det store innslaget av religionsvitenskapelige emner. Bachelorgraden innbefatter 40 stp i språk, og gir innføring i klassiske teologiske disipliner, nordnorsk religion og teori og metode. Foruten to religionsvitenskapelige emner inneholder mastergraden fordypning i systematikk, bibelvitenskap og kristendomshistorie, og avsluttes med en masteroppgave på 30 stp. Den praktiske utdanningen tas ved VID/KUN i Tromsø, dels integrert i bachelorgraden, dels mot slutten av mastergraden.

Vurderinger

Teologistudiene ved UiT i dag hviler på godkjenningen fra TF om at UiT har tre fast ansatte fagpersoner med ansvar for gjennomføringen av bibelfag, systematikk og kirkehistorie. Bestemmelsen reflekterer også NOKUTs vilkår for krav til fagmiljøer (jfr. studietilsynsforskriften, særlig §2.1-3). Godkjenningen sier ikke noe om organiseringen eller omfanget av denne undervisningen.

De praktisk-teologiske studiene har i Tromsø funnet sted ved KUN som tidligere var knyttet til Det praktisk-teologiske seminar i Oslo. KUN har nå endret institusjonell tilknytning, og ble fra 2019 en del av VID. En eventuell omorganisering av teologistudiene ved UiT kan derfor med fordel drøftes i samråd med VID, f.eks. om noe av VIDs fjernundervisning i teologiske emner kan erstatte teologiske emner ved AHR.

De rammekrav som MF har utformet med tanke på innpassing av sine bachelor- og masterstudier i teologi i forhold til profesjonsstudiet i teologi, virker relevant også for en tilsvarende innpassing av UiTs teologistudier i forhold til VIDs profesjonsstudier i teologi. Hvordan dette skal kunne gjøres, bør drøftes nærmere med VID og KUN. Det er interessant å merke seg at MF godkjenner at studentene kun har kompetanse i *enten* gresk eller hebraisk. Etter hva vi kjenner til foregår det en diskusjon om krav til språk, uten at vi kjenner utfallet. Vi er innstilt på å følge de gjeldende normer for dette så snart det er avklart, noe som kan bety mindre språkundervisning.

Mulige strategiske tiltak

På bakgrunn av de dataene vi har vist til ovenfor kan vi slå fast at om lag halvparten av studentene bor i Tromsø. Det betyr også at en betydelig andel er fjernstudenter. I dag løses dette ved å tilby blokkundervisning på enkelte av de teologiske emnene. En nærliggende løsning kan være å utvikle større grad av nettbasert undervisning. Fordelen med nettbasert undervisning er fleksibiliteten: den kan følges uavhengig av sted og tid. Ulempen er pedagogisk: Det er vanskelig å få til den samme type dynamikk, dialog og intensitet som tradisjonell campus-basert undervisning gir. Det skal også bemerkes at med knappe ressurser må vi tenke på utnyttelsen. Det er langt fra sikkert at nettbaserte studier i seg selv er ressursbesparende. En nærliggende løsning er å utvikle noen former for kompromiss: Deler av studiet kan bygge på videoforelesninger og innleveringsoppgaver, mens vi også opprettholder enkelte samlinger i Tromsø (1-2 dager). Eventuelt kunne en tenke seg å strøkke reelle forelesninger. Dette har vi forsøkt i flere omganger, men teknikken er foreløpig så ustabil at

dette i dag ikke fremstår som en attraktiv løsning. Med tanke på bemanningen kan vi ikke regne med å dekke hele studiet med nettbaserte alternativer på kort sikt, dels på grunn av omfanget av emner, dels fordi flere emner administreres av miljøet for religionsvitenskap, som selv må vurdere behovet for nettbaserte emner.

Innholdsmessig kan en også se for seg en revisjon. Vi får tilbakemelding fra studenter om at andelen religionsvitenskapelige emner er for høy og at enkelte emner oppleves som irrelevant for profesjonsstudiet. Det må betones at det ikke er aktuelt å oppgi et markant innslag av religionsvitenskapelige emner, dels av ressursmessige grunner (tre vitenskapelig ansatte kan ikke betjene alle emnene), dels av de institusjonelle forpliktelser som faget er tuftet på (det samlede nærvær av miljøet i religionsvitenskap ble regnet som nødvendig kompetanse ved godkjenning av teologiutdanningen). Imidlertid kan man se på muligheten for å skifte ut enkelte emner for å kunne tilby mer relevante emner. Det siste kan dreie seg om teologiske emner som står faglærernes forskningsbaserte kompetanse nær, og det kan dreie seg om å åpne for relevante emner fra andre fag, for eksempel emner fra bachelor i etikk ved filosofi (IFF), emner fra Samisk senter eller emner i urfolksfilosofi ved Sámi allaskuvla (for studenter som behersker samisk). I de to siste tilfellene kan vi dermed styrke innslag av emner om den samiske og nord-norske konteksten. Det er mulig å tenke seg en gjensidig utveksling av emner med disse fagmiljøene.

Samarbeid med eksterne aktører er nevnt i oppdragsbrevet. Samarbeidet må etter vårt skjønn inngås med en institusjon som allerede tilbyr profesjonsutdanning i teologi. De mest nærliggende samarbeidspartnerne er VID og TF, siden der allerede foreligger bånd til og samarbeid med disse. Vi vil se nærmere på mulige samarbeid nedenfor.

Vurdering

Vi mener det er viktig å se på nettbaserte tilbud. Vi må samtidig ta hensyn til at halvparten av studentene faktisk bor i Tromsø, og de må også få tilbud om Campus-undervisning – en undervisningsform som, etter vårt skjønn, pedagogisk sett er overlegen. Vi må finne måter å balansere disse behovene på, først ved å ta for oss de mest sentrale emnene på bachelornivå. Vi finner det også fornuftig å se på muligheten for å samarbeide med andre institusjoner, ikke minst om utveksling og utvikling av digitale emner. Når det gjelder profilering, ønsker vi ikke å fjerne religionsvitenskapelige emner helt; det er verken faglig ønskelig eller ressursmessig mulig. Men å gjennomgå fagporteføljen for å styrke relevansen for profesjonsstudentene, virker klokt.

Tre modeller

Ny profilering av programmene

Som nevnt, er det mulig å tenke seg en ny profilering av programmene. Formålet må være å styrke programmene faglig og å gjøre dem mer attraktive for studenter. Vi kan tenke oss å vurdere å ta bort enkelte religionsvitenskapelige emner, og erstatte dem med nye teologiske emner og/eller tilby emner fra andre tilstøtende fag. Problemet som dette reiser er ressurs-spørsmålet: Det er bare tre vitenskapelig ansatte ved teologi og det er neppe rom for å utvide deres undervisningsansvar ytterligere. Dette kan imidlertid la seg løse dersom a) en kan tenke seg et samarbeid hvor f.eks. språkundervisningen overlates til en annen institusjons nettstudier; b) de nye emnene kan erstatte foreliggende teologiske emner som ikke fungerer tilfredsstillende; og c) muligheten av forpliktende utveksling av emner fra andre fagmiljøer.

Nedlegge profesjonsutdanningen

Dersom man kutter mastergraden, tilbyr vi ikke lenger et profesjonsstudium. Vi kan likevel opprettholde en bachelor som studenter kan bygge videre på ved andre institusjoner. En slik innskrenkning vil frigjøre ressurser til å utvide tilbudet på bachelorgraden, eller vende oss mer mot andre studentgrupper. Vi leverer allerede solid til lektorutdanningen, men vi kunne også innrette oss mot for eksempel kirkelige ansatte som trenger faglig utdanning, så som trosopplærere. Som nevnt mener vi at dette er en lite tjenlig modell, siden den trolig vil gjøre det mindre interessant å starte presteutdanning i Tromsø. All erfaring fra tidligere virksomhet tilsier at ønsket om å komme ut i prestatjeneste er studentenes primære motivasjon for å søke opptak ved UiT.

Samarbeid

Vi har vært i samtaler med TF og VID for å utrede mulige modeller for samarbeid – modeller som selvsagt må konkretiseres dersom en faller ned på en slik løsning. TF er en naturlig samarbeidspartner, dels fordi de har et universitetsbasert studium slik studiet ved UiT også er organisert, og dels fordi vi allerede har etablerte relasjoner til denne institusjonen. VID er også naturlig siden KUN som institusjon for praktisk teologi i Tromsø nå inngår i VID. Ingen av institusjonene ser for seg at de kan overta deler av studiet, f.eks. ved at UiT tilbyr årsstudium eller bachelor, mens eksterne institusjoner tilbyr det øvrige. Det som umiddelbart synes mer fruktbart er ulike former for utveksling av emner.

TF peker på god erfaring med såkalte delte emner, som de tidligere har tilbudt sammen med teologi i København. Modellen var enkel: Det holdes en serie innledende undervisnings-

timer på hver av institusjonene, og samtlige lærere og studenter møtes så til felles seminar. En kan også bruke de involverte partene som sensorer til eksamen. Det er mulig å tenke seg noe lignende mellom Tromsø og Oslo, hvor den store fordel for studentene ved UiT vil være læringsmiljøet: vår studentgruppe ville sammen med studentene i Oslo kunne studere og diskutere sammen i et mer tilfredsstillende læringsmiljø. TF kunne på sin side nyttiggjøre seg av særskilt kompetanse ved UiT, slik som kompetanse på kontekstuell teologi. Ett problem med modellen er at den ikke er ressursbesparende dersom det gjennomføres som ordinær undervisning. Dette kan bøtes på dersom man utvikler en nettbasert undervisning. En annen utfordring TF peker på, er at modellen kun fungerer dersom det foreligger en velfungerende relasjon mellom lærerne ved de respektive universitetene.

Det som har pekt seg ut som mest interessant i våre samtaler med VID, er deres utvikling av nettundervisning. Foreløpig har de et påkostet nettstudium i gresk, og de er i ferd med å utvikle et studium som innføring i Bibel og kirkehistorie, samt på sikt også i hebraisk. Den videre utviklingen vil avhenge av resultatene man oppnår. Det er i første omgang språkemnene som peker seg ut som interessante. Her har vår institusjon ofte leid eksterne krefter, noen ganger tilreisende, med de økonomiske og pedagogiske ulemper som dette medfører. Også VIDs kurs vil innebære kostnader, men er trolig en rimeligere løsning. Vi vil fra høsten 2020 prøve ut et av VIDs nettkurs i gresk og er spente på erfaringene. Et av de praktiske problemene er at kursene ved VID er annerledes dimensjoner: de tilbyr to separate kurs på 10 stp hver, mens vår modell innebærer ett kurs på 20 stp. Dette kan på sikt løses gjennom en revidering av fremdriftsplanen for studiet. Ved integrasjon av slike kurs kan vi opprettholde mye av dagens studieordning, men sparer ressurser ved å legge inn enkelte emner fra VID. Det som kan virke rekrutterende ved en slik løsning, er igjen fleksibiliteten. Siden VID er privat høyskole må imidlertid studentene påregne en høyere studieavgift. Erfaringen vil vise om dette er en læringsform som er velegnet for språkundervisning. VID vurderer etter det vi forstår også en såkalt erfaringsbasert master, etter modell fra MF. Det er ikke i utgangspunktet en master som kvalifiserer til prestetjeneste. Dersom imidlertid de lovbestemte vilkårene for prest endres og åpner for en erfaringsbasert master, er dette også naturlig å se nærmere på med tanke på videre samarbeid.

Vurdering

Vi kan ikke anbefale å nedlegge profesjonsstudiet dersom UiTs mål er å bidra til å utdanne flere prester. Vi mener likevel at både modellen som innebærer ny profilering og samarbeidsmodellen kan anbefales – og at de kan kombineres. Et forhold som særlig bør nevnes i

vurderingen av alternativene, er rammene for ressursbruk, dvs. hva tre faste ansatte kan betjene av emner, sammen med samarbeidende fagmiljøer og institusjoner. Ressursene er allerede knappe i forhold til gjeldende fagportefølje. For eksempel kan vi ikke opprette en rekke nye emner i tillegg til nåværende emner, eventuelt som erstatning for emner betjent av det religionsvitenskapelige miljøet. Vi må primært vurdere fire alternativer: 1) Erstatte emner som teologifaget allerede betjener ved opprettelse av nye emner; 2) primært erstatte religionsvitenskapelige emner med andre og mer relevante religionsvitenskapelige emner; eller 3) vurdere å integrere emner fra andre fagmiljøer, som filosofi og Samisk senter; 4) gjøre bruk av samarbeid, særlig i tilfeller hvor det er ressursbesparende. Erfaring med rene nettstudier tilsier at dette ikke er ressursbesparende i forhold til campus-baserte kurs. Her må vi finne effektive løsninger. Bruk av nettbaserte modeller må også utformes på en måte som ivaretar studenter både i og utenfor Tromsø. Antagelig er derfor bruk av hybride modeller, med både nettbaserte deler og bolkundervisning, mest tjenlig. I tillegg skal det nevnes at vi har inngått utvekslingsavtaler for lærerkrefter med universitetet i Helsinki og Teologiska Högskulan Stockholm. Bruk av lærerkrefter herfra kan tidvis avlaste undervisningsbyrden og gjøre studentene kjent med internasjonal forskning og undervisning.

Fagmiljø, læringsmiljø, kontakt med avtakerfelt

Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning inneholder følgende relevante punkter om fagmiljø (§2-3.1): «1) Fagmiljøet tilknyttet studietilbudet skal ha en størrelse som står i forhold til antall studenter og studiets egenart, være kompetansemessig stabilt over tid og ha en sammensetning som dekker de fag og emner som inngår i studietilbudet.» Fagmiljøet ved UiT består av tre stabile, faste ansatte, som hver har ansvar for en av de tre hoveddisiplinene i teologi, samt det religionsvitenskapelige miljøet. Gitt antall studenter og fagets ulike disipliner er dette en tilstrekkelig størrelse, som også dekker den faglige bredden som svarer til studiets egenart. Når det gjelder kompetanse, krever forskriften videre at et studietilbud på mastergradsnivå må oppfylle kravene om 50% førstestillingskompetanse og 10% professorkompetanse. Vi oppfyller kravene med to ansatte med professorkompetanse og en førsteamanuensis.

Det kan innvendes at den begrensede størrelsen på studentgruppen i teologi svekker læringsmiljøet. Til dette må det fremheves at på bachelorgraden følger studenter teologiske emner som også er åpne for studenter på årsenhet og bachelorprogram for religionsvitenskap, og som størrelsesmessig domineres av studenter på lektorprogrammet. Anslagsvis har emner på 1000-nivå 15-35 studenter. På masternivå er studenter per emne lavere. To av emnene på

masternivå tas i dag sammen med studenter i religionsvitenskap, og studentgruppen er derfor her større enn på de spesialiserte teologiske emnene. Det finnes imidlertid fordeler med mindre studentgrupper på høyere nivå, slik som økt dialogisk undervisning og tett kontakt med faglærere.

Kontakten med avtagerfeltet, dvs. Den norske kirke, skjer direkte gjennom formell og uformell kontakt med biskop og bispekontor. Studenter som skal vigsles til prestedtjeneste må også følge bispedømmets program «Veien til prestedtjeneste», hvor man i samlinger blir gjort kjent med forhold som gjelder tjeneste i Den norske kirken, og innebærer personlig samtaler med biskopen. Indirekte sikres også teologistudiets kontakt med avtagerfeltet gjennom tett samarbeid med VID/KUN i Tromsø VID/KUN tar for seg den praktiske utdanningen og inneholder blant annet praksisperioder i kirken. For øvrig inviteres lærekrefter i teologi stadig til foredrag og innledninger ved arrangementer for prostiets prester og andre arrangementer i kirkelig regi.

Konklusjon

Etter denne gjennomgangen mener vi det fremstår som lite hensiktsmessig å kutte master i teologi, fordi dette fører til bortfall av fullt profesjonsstudium i Tromsø, som antagelig igjen vil føre til svakere rekruttering. Grunnen er at den aktuelle studentgruppen i stor grad er voksne studenter med en karriere bak seg, og denne gruppen starter et nytt studium med én målsetting: å kvalifisere seg som prest, dvs. ta profesjonsutdanningen i teologi. Dersom de likevel må skifte studiested etter endt bachelorstudium, er det grunn til å tro at mange i stedet for å starte i Tromsø, heller vil søke seg til andre studiesteder fra starten.

Vi tror ikke en endring av studiets profil i seg selv endrer rekrutteringssituasjonen dramatisk. Hvorvidt et samarbeid med annen institusjon vil ha stor effekt, er vanskelig å bedømme; det samme gjelder nettbaserte studietilbud. Vi mener likevel at vi med hell kan integrere elementer fra de ulike modellene, og at summen vil ha virkning. Elementene kan gjøre programmene mer fleksible, styrke deres faglige profil og øke deres relevans for studentene. Vi anbefaler spesielt tre punkter:

- 1) Øke relevansen av studiet og anbefaler derfor at emneporteføljen gjennomgås. Vi vurderer (a) å revidere eller erstatte enkelte av de teologiske emnene ut fra studentenes behov og spesialkompetanse hos de ansatte, (b) erstatte enkelte av de fagspesifikke religionsvitenskapelige emnene med mer relevante emner og (c) integrere relevante emner fra andre fagmiljøer. Det er også grunn til å se nærmere på MFs modell, som åpner for større valgfrihet med hensyn til sammensetning av emner.

- 2) Utvikle nettbaserte emner. Gitt at om lag halvparten av studentene bor i Tromsø og halvparten utenfor, er det viktig å finne en balanse mellom campus-undervisning og nettemner. Siden emnene på bachelor-nivå i stor grad også tas av lektorstudenter og religionsstudenter, gjerne med tilhold i Tromsø, kan det være mest nærliggende å begynne med å utvikle nettemner på masternivå. Vi ser for oss at hybridløsninger er best, altså i kombinasjon med samlinger.
- 3) Vurdere å inngå samarbeid med andre teologiske institusjoner. Det dreier seg i første omgang om samarbeid med VID og TF. Spesielt aktuelt er VIDs nettstudier i språk. Språkfagene er ressursmessig krevende for et lite miljø, og det er dyrt å skaffe eksterne, kvalifiserte lærere. Et slikt samarbeid vil frigjøre ressurser hos oss. Det er også mulig å tenke seg utveksling av andre emner på sikt. TFs idé om fellesemner er i seg selv ikke ressursbesparende, men vil gi studentene ved UiT tilgang til et større teologisk studentstudentmiljø. I første omgang er det naturlig å prøve modellen med ett utvalgt emne. Antagelig er behovet for større teologisk studentmiljø størst for bachelorstudenter, og derfor kan det være klokt å sikte seg inn på emner på dette nivået. Vi ønsker også å se nærmere på mulighetene for å utveksle emner med andre fag internt på fakultetet. Filosofi og deres kompetanse på etikk er et nærliggende område, sammen med kompetanse på samiske forhold ved Samisk senter.